

№. 35

АНАТОЛЬ КУРДИДИК.

**ДВІ ГОДИНИ В ДОМІ
УКРАЇНСЬКОГО ІНВАЛІДА**

Л Ї В І В 1934.

АНАТОЛЬ КУРДИДИК.

435

ДВІ ГОДИНИ
В ДОМІ
українського інваліда

(Репортаж тижневика „Неділя“)

НАКЛАДОМ
УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ДОПОМОГИ ІНВАЛІДАМ
У ЛЬВОВІ
1934.

УКРАЇНСЬКІ ІНВАЛІДИ!

Це слово має такий самий зміст, як слово „Могили Борців“. І ці й ті однакові свідки Великого Пориву, живі документи Безсмертного Змагу за високі ідеали. І тільки різниця між ними така, що, коли перші — святощі, які стоять уже поза рямцями життя, приналежні більш до Історії та Легенди, — другі живуть серед нас, переносячи крім всього, що складається на життя, ще й своє важке каліцтво та неміч, живуть живими доказами, що Нація у ці Великі Дні, які згадуємо з трепотом серця, на віттар свого Щастя клала все, що мала найцінніше: Кров, силу і здоровля своїх синів...

Є ще одна трагедія: За турботами, боротьбою і злиднями буднів пригадуємо собі на ці живі смолоскипи нашого Великого Пориву тільки двічі-тричі в році, так, як Могилам Борців ходимо раз у рік поклонитись. Що роблять наші Інваліди, яке їх життя, — про те знає правду так небагато з нас, що просто сором, і коли в „Неділі“ друкуємо сьогодні ці наші вражіння та розмови з відвідин в Дсмі Українського Інваліда, — ми свідомі того, що багатьом читачам цих стрічок даємо ревелаяційний матеріал.

І нам прикро це. Бо життя тих, що дали у змаганні за наше завтра все, повинно бути звязане з нашим життям братніми, ні, ще тіснішими вузлами, а якщо з різних причин цього не було, повинні ці вузли навязатись таки сьогодні, негайно...

Бє точно пята година пополудні й на вулиці вже сумерк, коли ми, зговорившись вже на кілька днів до цього телефоном, підходимо під Дім Українського Інваліда. Це імпозантна, двоповерхова кам'яниця при вул. Потєцького 48, що має два входи. Біля одного зупиняє нас мужчина середніх літ, в куртці й кашкеті, які носила українська армія...

— Чи пан до Товариства Допомоги Інвалідам!

— Так.

— Чекаю на Вас. Прошу!

Чоловік іде вперед нас на подвіря (просторе й неослонене, на якому можна сміло ставити другу кам'яницю), потім сходами пнемося вгору. На ході бачимо, що наш провідник має тільки одну руку; лівий рукав куртки звисає в нього свобідно.

— Інвалід! — згадуємо.

Ось один поверх, другий, третій. Ми на піддашньому коридорі, яким йдемо в кінець зупиняємося перед дверима з табличкою: „Канцелярія Українського Товариства Допомоги Інвалідам“.

— Це тут, прошу.

— Щире спасибі!

Стукаємо і входимо в залляту світлом кімнату.

В Канцелярії „Дому Українського Інваліда“.

Чи чули ви, що там у домі
У інвалідів, мов в Содомі
І голод, нужда і жура?..

З першого погляду бачимо, що цей вірш Олесь Бабія сьогодні не актуальний. Канцелярія УКТОДІ — це справжня канцелярія централі: шафи, бюрка; образи, картотеки і стирти паперів доказують, що тут мотор великої машинерії і що праця тут не йде, а кипить. А коли вітаємося з обома пильно занятими урядовцями УКТОДІ і, сівши проти нашого референта, п. С. Українського, інваліда і був. старшини, чуємо його питання!

— Що пан редактор хотілиб знати про наших інвалідів?

— Чуємо, що питань забагато і вихоплювати з них котресь зкраю — ніяково. Чуємо атмосферу праці в тій кімнаті й — дивно — не чуємо себе добре в ролі того, що прийшов по інтерв'ю. І тому просимо:

— Чи в вас нема збірок витинків з преси про вас?

— Є, три книжки.

І ось вони перед нами. Чоловік є на правду звихнений журналістою! Переглядаємо ці шматки часописів, ріжних і ріжним друком — і вже почуваємо себе на місці. Ми прийшли по інформацію.

І читаємо: Відозву про перший Краєвий Зїзд Інвалідів Українців, що відбувся 10. вересня 1924, отже рівно 10 літ тому; находимо кольорові наклейки роботи арт. мал. О. Ко-



Інвалід У. Г. А. Петро́Бойчук з Печеніжина.

верка й інші, на яких ранений, окривавлений стрілець тримає гордо прапор з тризубом; картки з первісним проєктом дому українського Інваліда архитекта Левинського і десятки статей з різних краєвих і американських часописів; друковані й биті на цикльо-

стилю відозви; клепсидри померших членів т-ва, поодиноких інвалідів; статті з американської преси у справі будови ДУІ; американські летючки українською й англійською мовою, що накликають допомагати Інвалідам УА. Врешті найцікавіший з цього багатого друкового архіву до діяльності УКТОДІ документ: витинок з американської „Свободи“, у якому одна з наших сестер за океаном, Калина Лисюк, шукає 99 Українців, що дали б так, як вона перша, 100 доларів на будову Дому Українського Інваліда. Як нас інформують, цей почин Калини Лисюк ляг якраз в основу фонду, що зріс пізніше до 33 тис. дол. та дав змогу придбати теперішній будинок для наших живих Героїв.

Згадані три книжки витинків друкованого матеріалу про УКТОДІ дають нам вже деякий образ про працю й заходи тієї установи. Переглянувши їх, знаємо уже, від чого почати і що маємо на меті довідатись.

Українські Інваліди в цифрах.

— Які інваліди належать до опіки УКТОДІ, які вони і звідки найтяжчі? —

питаємо нашого ввічливого інформатора п. Українського.

— УКТОДІ опікується виключно інвалідами УГА та УНР, що є родом з Галичини. Інвалідів Армії УНР Придніпрянців обєднує „Всеукраїнська Спілка Військових Інвалідів“ з осідком у Каліші й вони користуються державною рентою, як інваліди союзної армії. Це ріжновідсоткові інваліди, але є серед них такі, як прим. булавний Іван Чемерис, що

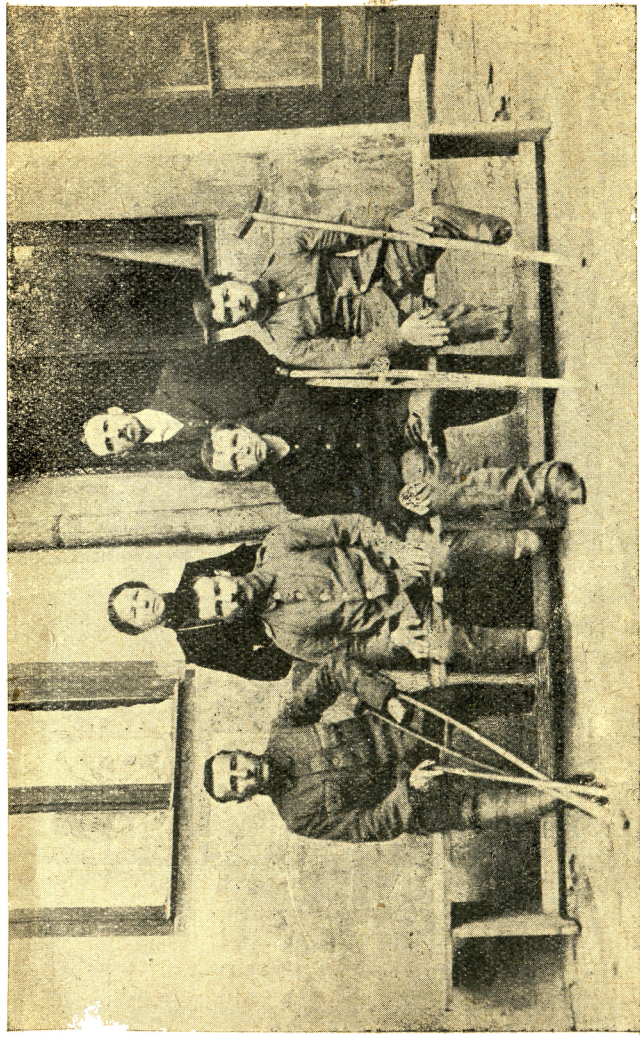
живе тепер, у Молодятині пов. Печеніжин, колись підстаршина Гуцульського Куріня. Він має в легенях, як виказала рентгенівська світлина, 25—30 скалок зі шрапнеля і хоч ніби не каліка, то терпить дуже: його постійно дусить і пече, кашляє кровю і нас одні ліки для нього коштують яких 20—30 зол місячно. Є теж серед наших інвалідів такий Петро Бойчук з Печеніжина, що упав, закладаючи телефон, зі стовпа і зломив хребет. Ноги йому спараліжувало і нині він може порушався тільки на інвалідському візку. Взагалі — найтяжчих інвалідів має Гуцульщина, мабуть тому, що звідти був найзв'язтіший вояк. А цього Бойчука маємо світлину, може візьмете?

Дякуємо щиро.

— Є серед тих інвалідів — пояснює далі наш інформатор найбільш ампутованих та таких, що мають постріли легенів. Є й дуже важкі — темні на обоє очей, але цих у нас тьох.

— Чи УКТОДІ має зареєстрованих всіх інвалідів УГА?

— В УКТОДІ зареєстровано 2019 інвалідів нашої армії. Це далеко не всі, бо ще й тепер деякі зголошуються: Одні не потребували пильно допомоги, в інших поотвіралося рани або відчувають каліцтво щойно тепер, після кільканадцятьох років. З тих 2019, які зареєстровані в нас, користало з наших фондів від 1928 р. 531, а постійну місячну ренту діставало 415 інвалідів. Це такі, що мають 35—100% каліцтва; інші мають менший відсоток інвалідства і хоч держава платить і таким ренту, нам покищо це неможливо роби-



Інваліди УГА, що вертали з таборів і перші опікуни Українських Інвалідів
п. Марія Білецька й радник Зенон Лукавецький.

ти. З дуже високим відсотком каліцтва (70—100%) у нас 96 інвалідів і тепер дістають ренту у висоті від 22—45 зол. місячно. Після 1928 р. зголосилося до нас ще 300 інвалідів, здебільша хворих, але їм, як і менше відсотковим інвалідам, т-во виплачує тільки раз-двічі в рік одноразові допомоги, або вразі якогось випадку, просто — щоб і вони знали, що т-во має їх на увазі і якби були фонди, малиб ренти й вони.

— *Яке відношення рент наших інвалідів до державних інвалідів?*

— Наші дістають яку п'ятину того, що скажیم державні, з тим, що уже 25 відс. державний Інвалід має місячно 37 зол., тоді, як наш у нас щойно 35 відсотковий інвалід — 10 зол. проти 50 зол. такого самого державного. Стовідсоткові держ. інваліди мають 200 зол., місячно, наші всього 30—45 зол., тай над тим марним грошем нераз нависає знак питання.

— *Де живуть наші інваліди, що дістають ренту з УКТОДІ?*

— Майже усі у Сх. Галичині, 1 в Польщі, 1 на Буковині. Найбільше їх у львівському повіті (57), далі рогатинському (47), сокальському (36), бережанському (34), підгаєцькому (33), жовківському (32) і т. д.

— *Чи УКТОДІ помагає українським інвалідам тільки грішми?*

— Ні, наше т-во думало і про те, щоб забезпечити інвалідам УГА працю і прожиток. Коли Дім Інвалідів був ще при вул. Со-

фії 70 інвалідів вчилася у наших варстатах шевства, кравецтва, римарства й шапкарства. Пізніше товариство передало ці варстати на власність інвалідам, що у варстатах училися і вони існують і сьогодні при вул. св. Софії 25. За т-вом залишилася тільки шапкарська робітня.

— *Чи стан інвалідів внаслідок природної їх смерти не маліє?*

— Ні. Зважте, що всі стрільці УГА це були здебільша молоді хлопці і нині вони повинні бути якраз у силі віку. Якщо річно і вмирає 1—2 інвалідів, то на їх місце УКТОДІ орентовує тих, що зголосилися після 1928 р. й кількість інвалідів рентярів отак завжди однакова, а то й більшає.

— *Хто ці інваліди суспільно?*

— Назагал безземельні й малоземельні селяне. Інших фахів серед них мало. Маєтковий стан інвалідів бере УКТОДІ під увагу при обчислюванні кожної ренти.

— *Чи українські інваліди мають працю по наших установах, централях?*

— Нажаль мало. Причина в тому, що установи впершу чергу потребують умових працівників або викваліфікованих робітників, а наші інваліди в більшості селяне. Всеж таки деякий відсоток інвалідів найшов працю в українських установах, в першу чергу в низових кооперативах.

— *Який дух в наших інвалідів?*

— Мусимо з гордістю признати, що хоч які скромні ренти наших інвалідів, усі вони

ідейники, багато з них працює в кооперативах і читальнях та інших низових установах. Мусите знати, що й на них полювали з різних боків, обіцяли їм за безідейність або „зміну фронту“ різні блага, але наші інваліди такі, як були на фронті: Стійкі й непохитні. Ви думаєте, це ніщо? Уявіть собі: В селі сусід інвалід з польської армії живе як пан, а тут тобі така марна рента, що й на сухий хліб не вистає, або на висилку протези доправи у Львів. Не жаль, думаєте? Але, коли ми вже біля того! Ви бачили коли протезу?

— Ні! — признаємося щиро.

Наш інформатор йде до шафи й витягає цікаву з вигляду річ.

— Ну, як вам це подобається?

Наш інформатор показує нам протезу. Це на правду штука. Щось ніби велика людська нога, зроблена зі шкіри та сталевих штаб, що згинаються. Вгорі має така протеза сидло в якому інвалід „сидить“ і пояс, що ним приперізується протезу на клубах. Цілість — майстерний твір техніки, яка цією машиною хоче людині на правду заступити ногу й важить 2—3, а навіть 5 кільограмів.

— Ці протези робили ми давніше — оповідає п. Семен Український — в одній фірмі. Пізніше ми умовились з тією фірмою, що вона прийме одного нашого інваліда на науку. Тепер цей наш інвалід робить такі протези сам.

— Скільки коштує така протеза?

— Пересічно 100—120 зол. і ця ціна робить поважну суму в нашому бюджеті. Зваж-

те, що минулого року ми мусіли видати яких 50 нових протез, бо взагалі вистарчає вона всього на 4 роки, а крім цього часто треба давати її до направи. Кожний інвалід мусить мати їх дві, згідно чотири (якщо в нього ампутовані обі ноги), щоб одна була під руками, як друга зіпсується; тих, що дістають від УКТОДІ протези, є аж 127 і ми мусимо щороку давати яких 30 протез нових, серіями. Має пр. т. во й таких двох інвалідів, що саме опротезування їх коштує досі по 1000 зол. Але не думайте, що протеза—це тільки штучна нога. Протезою називаємо і штучні руки і штучні очі, щоки; А є крім того інваліди, що носять ортопедичне взуття або щудла, оті, на яких спираються попід пахи. Річно коштують нас протези яких 2.500 зол.

Державна рента для наших інвалідів.

— *Як воно є з державною рентою для інвалідів УГА, про яку було стільки галасу в польській пресі?*

— Закон про забезпечення інвалідів з 17. березня 1932 р. не дає права нашим інвалідам вимагати державної грошевої пенсії, але уповноважнює міністра сусп. опіки признавати інвалідську ренту деяким, не всім, українським інвалідам. Тієї ласки закону, що кривдить наших інвалідів, можуть добиватись інваліди, ранені у перших сімох місяцях українсько-польської війни, що мають більш як 45 відс. інвалідства, не мають інших засобів до життя, мають польське громадянство і є лояльні до держави. Це ще не була б біда,

але заковика ось у тому, що виконний розпорядок до цього закону з березня ц. р. вимагає від укр. інвалідів дослівно активної лояльності і „пшивйонзаня до Паньства Польского“, і в основі зводять цілий закон на ніщо. Ми вже мали такі випадки. Інвалід подається про ренту, а йому відписує воєвідство, що „не дал пан доводув активней лояльносці й пшивйонзаня до паньства“ — і кінець. Не робимо собі ілюзій: З цього закону наші інваліди ніякої користі не матимуть. Прошу, ось вам ці документи.

Наш інформатор подає нам жмут писаних на машині письм. Читаємо — і справді: „не виказал пан“, „не дал пан доводув“ і т.д.

Ендецькі часописи кричали просто, що польський уряд не повинен давати грошей тим, що „різали Поляків“. Часопис польських інвалідів „Інваліда“ просто пінився з люті, а якийсь інвалід написав у ньому, що ось український вояк побив його, покалічив і т. д. і питає просто: „Такім бандитом даваць teraz наше пеньондзе“? Прошу, ось ці витинки.

Нам подають витинки з „Kurjera Lwowskiego і цього славного „Inwalida“. Якби не знав, хто це пише, мігби подумати, що божевільні.

— Про що ви ще хотілиб знати, пане редакторе: Про саме УКТОДІ, чи про Дім Українського Інваліда? — питає нас п. Український, коли ми щиро насміялися з патріотичного пера дописувача „Inwalid-a“.

— Про Товариство Допомоги Українським Інвалідам.



Інвалід УГА Григор Керод відбирає в канцелярії УКТОДІ протезу, який має вистарчити йому на три роки. Поруч нього стара протеза, в черевіці. За столом наш інформатор — п. Семен Український.

— *Кілько є інвалідів Української Армії, які відповідають вимогам польського інвалідського закону?*

На всіх зареєстрованих в УКТОДІ тільки 235 було ранених перед 1. VI. 1919 р. Найбільша кількість тяжких інвалідів походить із т. зв. чортківської офензиви у міс. липні 1919 р., а відтак із боїв на Великій Україні аж до травня 1920 р. Ці інваліди по постановам закону навіть не мають права до реєстрації. Ними буде мусіти постійно опікуватися наше товариство.

Про те Т-во, про яке загал громадянства мало що знає.

— *Отже: Які були початки т-ва, які його члени, кілько їх і чи має т-во свої філії?*

— Українське Т-во Допомоги Інвалідам взяло свій початок з Українського Горожанського Комітету, що існував у 1918—21 р.р. і мав окрему секцію Опіки над Інвалідами. Нині має воно 2583 членів, більшість їх зі Львова. Крім цього має 16 філій, з яких деякі дуже діяльні: пр. Тернопіль, Перемишль і Станіславів. Що роблять філії? Збирають вкладки, дають пораду, лікують інвалідів на місці, влаштовують збірки.

— *Якими фондами веде т-во діяльність?*

— Наші фонди, це впершу чергу жертви громадянства, далі членські вкладки та комірне льокаторів з Дому Українського Інваліда. Як бачите, з цього тільки комірне є постійним доходом, інші є залежні від ріжних умовин. Запасу в готівці т-во май-

же не має. Головне джерело прибутків т-ва—це публичні збірки жертв.

— Як впливають жертви на цілі УК-ТОДІ?

Всі публичні збірки потребують дозволу адм. влади. Дозвіл дістати дуже важко. Просто відмовляють, або видають дозвіл на 2—3 дні перед речинцем збірки й у практиці її неможливо перевести, бо не має часу повідомити та розіслати листи на місця. Нам залишилося тільки постійно апелювати до громадянства і мушу ствердити, що тільки завдяки жертвенності і співпраці громадянства з управою т-ва Головна Рада УК-ТОДІ могла досі виконувати свою діяльність на скромне вдоволення інвалідів. Але в останньому році на цій жертвенності в краю і серед нашої заморської еміграції помітно відбилася криза і ми були приневолені в 1934 р. інвалідам УГА обнизити і так скупі ренти.

— Так значить, фонди Т-ва не вистарчають на покриття його найконечніших видатків?

— УКТОДІ не мало ніколи стільки фондів. скільки йому треба би на повний хід його діяльності. Криза відбилася на нас так, що управа т ва мусіла поробити різні обмеження видатків. З того найприкріше було обниження інвалідських рент. Але цього було мало. Бо ось пр. рахункове зіставлення за перших 9 місяців ц. р. виглядає так:

Прибутки:

Закордонні жертви	зол.	25.572·08
Краєві жертви	„	16.969·54
Членські вкладки	„	5.240·46
Відсотки	„	1.113·62
Дохід з реальности	„	11.116·72
Дохід з шапкарні	„	<u>351·93</u>
Сума доходів		60.364.35 зол.

Розходи:

Ренти за 9 місяців	зол.	56.434·95
Адміністрація	„	11.522·37
Протези	„	2.679·80
Інвалідський захист	„	1.584·86
Лікування	„	<u>753·33</u>
Сума розходів		72 975·31 зол.

Отже ми закінчили цих 9 місяців недобором більш, як 12.000 зол. Цю суму ми покрили з нерухомого майна, точніше — обдовжили наші будинки. Якщо б пішло так далше — т-во мусітиме їх позбуватись.

— *Якже реагує край на заклики?*

— Ріжно. Є багато державних урядників, що бояться взагалі посилати щось на інвалідів. Українських установ-членів УКТОДІ — небагато. Помагає нам щиро своїми жертвами українська кооперація і духовенство. Але у висліді є так, що коли пр. давніше зелено-святочна збірка давала 8—10 тис., а листопада 18—20 тис. зол., — то цього року

червень дав нам всього 2, а листопад яких 8 тис. зол. Це невеселі цифри.

— *Всеж таки УКТОДІ має і своїх добродіїв.*

— Має. Має постійних жертводавців, які що місяця присилають свою суму, має й одноразових добродіїв, що давали по 100 і більше долярів. Всім таким добродіям висилає т-во почесну грамоту, виконану арт. мал. П. Ковжуном і досі тих грамот ми вислали 267. А цікаво, знаєте, що між жертводавцями т-ва був колись і „Związek Inwalidów Wojeńnych“ лиської округи і навіть одна Полька, яка у „Веку“ вичитала була, що українські інваліди мають дуже маленькі ренти і спираються виключно на допомогу власного громадянства.

— *Це цікаве. А чи на вашу думку УКТОДІ повинно збільшити кількість своїх членів?*

— Ми пропагуємо ідею т-ва скрізь і громадянство повинно нас підтримати. Вкладка наша невеличка — 50 сот. місячно, а на останніх заг. зборах вирішено масово приєднувати членів і для селян, робітників та студентів устійнено висоту вкладки на 3 зол. річно. Т-во має на увазі завжди одне: Його бюджет повинен спертися на масове, постійне й акуратне членство.

Це сумно, що членство УКТОДІ треба аж пропагувати. Адже бути членом цього т-ва — це почесний обов'язок кожного свідомого громадянина. Так бодай треба ставити цю справу.

Нерухоме майно УКТОДІ.

— Ви згадували про те, що якщо далше з краю та ззаокеану не плистимуть по-жертви нормально, т-во мусітиме позду-тись своїх будинків. Чи УКТОДІ має крім цього Дому Українського Інваліда ще інші власні будівлі.

— Так. Ми маємо ще чотири власні об-єкти. На Ялівці за Личаківською рогаткою має УКТОДІ свою $2\frac{3}{4}$ моргову парцелю, на якій стоїть хатина-захист для нездібних до праці українських інвалідів.

— Хіба є такі наші інваліди.

— Є їх у Львові чотири, зовсім безрід-них. Один з простріленою гортанкою, другий темний на двоє очей, третій без руки й ноги, четвертий з постійно отвореними ранами. Біля тих мусить бути постійна опіка.

Але вернімо до будинків УКТОДІ. Отже т-во має ще свій будинок у Винниках, зразу призначений для хворих на груди, дім з пар-целею на Сигнівці (дар п. Гайка) і врешті оцю каменицю — Дім Українського Інваліда.

— Чи моглиб Ви сказати нам історію Дому Українського Інваліда?

— Це довга історія. Але якщо маєте час і терпеливість, служу. Котра година?

— Пів семої — дивимося здивовано на годинник. Півтора години говоримо вже, а все це таке цікаве, що просто ніяково призна-тися: не знав. Але найцікавіше прийде щой-но тепер. Це Історія Дому Українського Ін-валіда.

— Слухаємо й нотуємо!

— Ідея Дому Українського Інваліда на жаль не наша. Вона може й була в задумах тих людей, що перші заснували після українсько-польської війни Секцію опіки над інвалідами при Українському Горожанському Комітеті у Львові, але конкретного плану, як перевести це в діло — не було. Правда, вже у перші роки існування нашого Т ва з'явилася потреба примістити десь найбільш важких та немічних інвалідів, знайти місце, де вони моглиб навчитись ремесла, або побували підчас лікування, чи обслідування у Львові. Звідти й повстало те, що називалося Домом Українських Інвалідів і знаходилося при вул. св. Софії ч. 25.

— Чи той дім тепер зліквідовано?

— Так. Він був тільки тимчасовим захистом для найтяжчих та безрідних інвалідів, яких ми хотіли навчити ремесла. Крім цього знаходилися там виробничі варстати Товариства та нічліжня для тих, що приїздили до нас лікуватися. Харчевий стан того дому вносив пересічно 30—40 осіб.

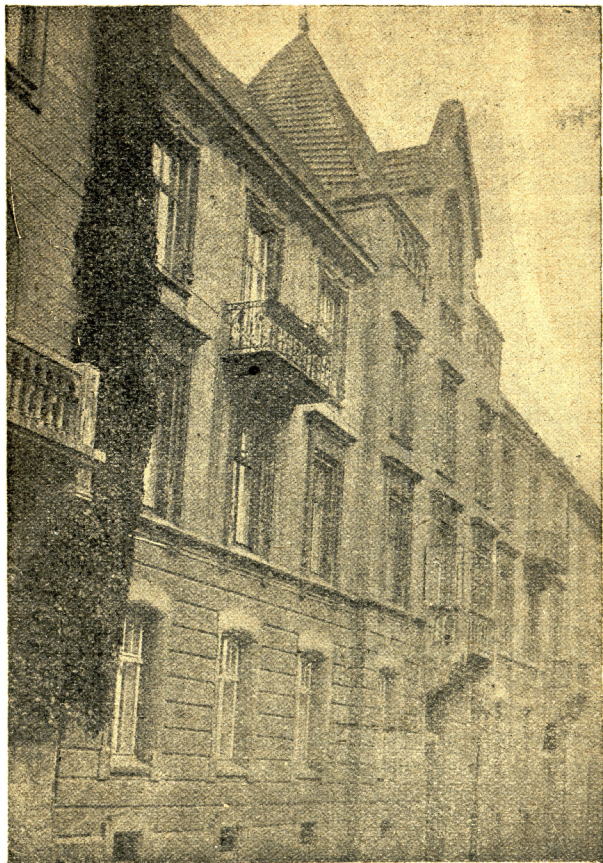
— Чи УКТОДІ не думало ніколи про те, щоб примістити всіх інвалідів УГА в великому домі інвалідів у Львові?

— Думало і про те, очевидно беручи зід увагу тільки найтяжчих. Ці заслужили на те, щоб їм дати на ці нещасливі літа каліцтва, які залишилися їм ще до жигтя, вигоду, опіку, нагляд, настрій, серед якого забулиб про своє лихо та в якому відчулиб, що на рід платить їм довг. Але згодом, підчас реєстра-

ції виявилось, що т-во не може диспонувати аж такими фондами, щоб це зробити, зокрема інвалідів, яким потрібний бувби такий дім, було дуже багато. Було ясно теж, що більшости інвалідів, які мають родини, хату й поле на селі, нема ні сенсу ні потреби переселюватися до міста й удержувати їх коштом решти інвалідів, бо життя в місті дороге. Тимто ми й обмежилися до кільканадцятьох найтяжчих інвалідів, які потребували довгі роки постійного догляду.

— *Як і коли зліквідовано Дім Інвалідів при вул. Софії?*

— Прийшла криза і то така, що були місяці, в яких ми не діставали ні золотого допомоги. Комірне, яке ми платили за домівку, обтяжувало поважно наш бюджет. Недобір, що повстав внаслідок зменшеного напливу пожертв, поставив ділему: або ліквідувати дім, або зменшити ренти інвалідам. Управа т-ва вибрала це перше. Нових інвалідів до науки ремесла не було; ті, що працювали у варстатах і могли стати самостійними майстрами, не потребували конечне дому; для тих, що приїздили на лікування, доволі було одної кімнати, важких інвалідів було небагато. Так після 15 літ існування той Дім Інвалідів зліквідовано. Тоді було в ньому: 6 високовідсоткових інвалідів, 40 низьковідсоткових, 5 ремісників, 2 інвалідів-абсольтентів університету і 2 інвалідів, що мали платну службу. Тих найтяжчих перенесено до захисту на Ялівці, нижчевідсоткових переведено на звичайну ренту, ремісникам віддано на власність варстати. Так кошти вдержання До-



Фронт Дому Українського Інваліда.

му Інвалідів, що виносили півтора тисячі місячно, зведено до 280—300 зол. місячно.

— *Якже прийшло до купна теперішнього Дому Українського Інваліда?*

— Це інша сторінка праці УКТОДІ. Почин до нього дала Українська Жіноча Громада в Нью-Йорку, що перша в 1924 р. прислала 400 дол. на Дім Українського Інваліда. Може це й символ, але українська жінка й матір перша зрозуміла біль скривджених долею істот, і перша дала на ту ціль свою лепту. Ідею Жіночої Громади взяло УКТОДІ за свою: Дім мав бути такий, щоб в ньому могли жити й інваліди і щоб у ньому міг приміститися Музей Визвольних Змагань, коли Інвалідів не стане. З останнього завдання виходило отже, що дім мусить бути репрезентативний і в центрі міста. Плян був конкретний. Пішли статті, відозви, переписка, розмови. Треба було грошей, масу грошей. Жертвенність Америки й Канади дала ідеї конкретні форми. До 1927 р. було вже 3.010 дол., в 1933 р., головно завдяки підтримці Об'єднання з Філядельфії, та Українських Стрілецьких Громад у Вінніпегу й Філядельфії, вдійсності організації б. членів УГА, було вже 32'368'60 дол., враховуючи в це вже 500 дол., від Центробанку у Львові. З виїмком тієї жертви зложила всю згадану суму виключно наша еміграція з Канади й Америки.

— *Чи тієї суми було замало, щоб починати будову?*

— Беручи під увагу, що Дім Українського Інваліда мавби бути в майбутньому

Музеєм Визвольних Змагань — це малаб бути імпозантна й репрезентативна будівля, до тогож у центрі міста. На будову такої, на купно площі під неї було цих грошей замало. Правда привул. Сапіги у Львові є так звана театральна площа — проти костела Марії Магдалени — котра під такий будинок надавалабся, але на будову відповідного будинку на ній треба було щонайменш 100 тис. дол. Площа під цю будівлю вартости 40—50 тис. дол., не коштувалаб нас нічого, але хто зна, чи до будинку з великою театальною салею не треба булоб докладати. До тогож ангажувати весь капітал в будову, обтяжувати й майбутні пожертви, не маючи певности, чи потрібна сума збереться, а тимсамим ставити під знак питання ренти інвалідів — на це управа УКТОДІ піти не могла. Вона станула на становищі, що завданням УКТОДІ — впершу чергу забезпечити ренти інвалідам а тому і плян будови Дому Українського Інваліда змодиф кувався так, що вирішено купити, може тільки на переходовий час, добру чиншову каменицю, якої комірне далоб базу для виплат рент та отак забезпечило виплату їх навіть на випадок, колиб українське громадянство не могло складати й тих маленьких пожертв, які складало досі. І так куплено оцей дім, в якому маємо честь і вас гостити! — всміхається наш інформатор.

— *Ви моглиб нам сказати щось ближче про купно та про вигляд Дому Українського Інваліда?*

— Дім куплено 1. жовтня 1932 р. Як вам відомо, він є при вулиці Потоцького ч. 48

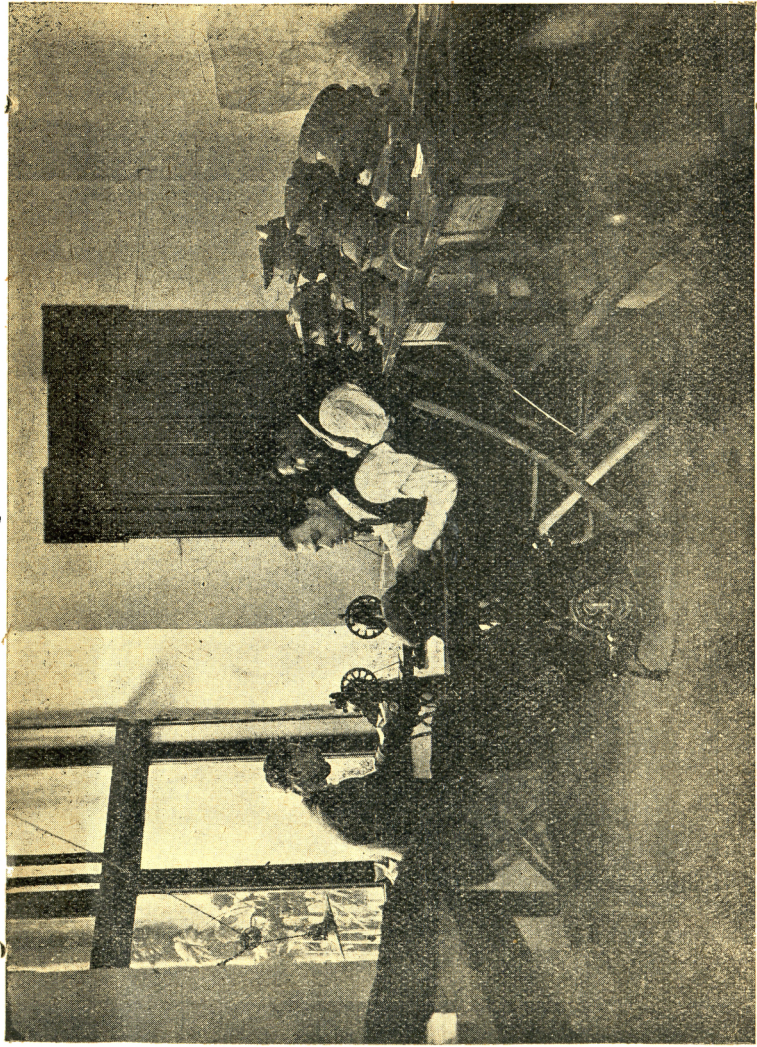
і має дві брами: Головну та цю, крізь яку ви ввійшли. Камениця двоповерхова, 31 м. фронту від вулиці, величезне подвіря, на якому можна би будувати офіцини. В камениці на кожному поверсі по два 5—6 кімнатні мешкання, які займають багаті комірники. Великі мешкання забезпечують нам правильне комірне, бо закон про охорону льокаторів таких мешкань не бере в оборону. Крім цього мешкає тут сторож, інвалід УГА, з родиною, оце під дахом примістилася наша канцелярія, а отут за стіною шапкарня Українських Інвалідів.

— Який є дохід з Дому Українського Інваліда?

Мушу вам зазначити, що наше громадянство ошибається, коли думає, начеб цей дім давав повне забезпечення для 500 найтяжчих інвалідів. Комірне дає нам місячно 1500 зол. Це вправді багато, але після заплати державних і самоврядних податків та конечних господарських видатків, цілорічний дохід із дому покриває тільки двомісячний бюджет товариства. На видатки за решту 10 місяців у році мусить УКТОДІ добувати від громадянства.

— А хто ж лікує наших Інвалідів?

— Мушу з признанням відмітити, що наші лікарі в цілому краю ставляться до УКТОДІ та інвалідів УГА дуже прихильно й лікують та обслідують їх завжди безплатно. Так саме дуже на руку йде нам „Народня Лічниця“ — і одним і другим належить від



Шапкарня Українських Інвалідів.

нас щира подяка в імені всіх інвалідів УГА. Очевидно ліки мусить УКТОДІ інвалідам за- платити. А тепер йдемо до нашої шапкарні. Прошу!

Наш ввічливий господар-інвалід виводить нас на коридор і вказує двері. Входимо. Зразу бачимо, що ми в солідній робітні. Вона вже не працює (три на сему!), але ось машини, стирта готових шапок та балі матеріалів для виробу їх кажуть, що й тут робота кипить. Управитель вагстату, бувший гармагчик СС, теж інвалід, витається з нами й коли питаємо, як йде, каже:

— А добре. Це артикул першої потреби коштує небагато та йде тільки за готівку. В першому півроці 1934 р. виробили ми 4 000 шапок. Яких? Є різні, прошу...

І наш „майстер“ подає нам чергою: Чорні з імітації баранця з червоним верхом (гей, гей, минувшино славно!), сиві з такоїж чудової імітації (ручу, що у Львові таких ніде нема) з синім верхом, лещетарки, лугові, українки й мазепинки. Усе це тепле, викінчене, м'яке, з місця чуєш, що маєш солідний товар у руці.

— Ці мазепинки йдуть найкраще — пояснює нам „майстер“.

— Йдуть — докидає п. Український — **Кожна наша шапка має традиційну форму й характеристичний рідний вигляд. Нашу шапку носить тільки Українець. Село замовляє їх, зокрема кооперативи, дуже багато. Оце сьогодні дістали ми замовлення з кооперативи в Корчмині пов. Рава Руська 53 шапки. Але клопіт у переслідуванні наших клієнтів. Забороняють наші шапки но-**

сити, бо декому вони не подобаються. Були вже й судові розправи за ці шапки у Найвищому Трибуналі.

— *Чи тут працює управитель сам?*

— Ні, має ще три сили до помочі. Але ходім, пане редакторе, бо „пан майстер“ замикатиме! — жартує наш інформатор і за ним той гарматчик, що тепер працює ножицями так, як колись біля гарматнього дула: щиро.

*

Виходимо на вулицю. Дві години цікавої розмови минуло, як батогом тріснув. Голова і два аркуші паперу, що в кишені, повні цікавих цифр і вісток про працю того гурта великих ідейників.

На дворі місячна ніч. Під ногами листопадове болото. Згори їде трамвай „4“ на Коперника. Підношу ковнір.

— А погляньте — каже голосніше наш інформатор, що йде до найближчого пристанку трамваю з нами — як виглядає Дім Українського Інваліда ззовні.

Пристаю. Будівля чорним високим та ім-позантним обрисом вистрілює в темне небо. Всі вікна освітлені. Вражіння величаве. Гідне втілення вдячності народу своїм синам, що ризували для його щастя всім. І Музей колись гідний буде.

— А все це — каже наш інформатор — жертвами й лептами. Доказ, що якби всі жертвували, ми моглиб мати кілька таких будинків, а тоді доля Українського Інваліда забезпечена. Не болілиб тоді його так старі рани...

Знаю. І громадянство це знає. Не відповідаю нічого. Оправдувати? Кого? Навіщо?

— Оце я тут — простягає нам на пращання наш інформатор руку. — А прошу від УКТОДІ передати подяку „Неділі“ та й усій українській національній пресі за те, що нас завжди підтримувала й дуже багато причинилася до придбання Дому Українського Інваліда та до того, що можемо допомагати нашим Інвалідам.

Заїздить „чвірка“ і наш інформатор всідає, стиснувши нам ще раз руку. Той стиск належить не нам. Це стиск руки Українського Інваліда всьому Громадянству, щирий і дружний, повний довіря до нього.

шапкарня

українських

інвалідів

ПОРУЧАЄ ШАПКИ:

У К Р А Ї Н К И,
М А З Е П И Н К И,
Л У Г О В І,
Ш К І Л Ь Н І

(для учеників державних
і прив. гімназій),

Л Е Щ Е Т А Р К И
С М У Ш К О В І —
(ІМІТАЦІЯ КРИМКИ)

(сиві зі синіми верхами,
чорні з червоними вер-
хами і звичайні без ко-
лірових верхів).

Шапки дешеві, мають традиційну українську
форму й виконані солідно. — — — —

Купуючи в Шапкарні Українських Інвалідів,
даєте за свої гроші працю інвалідам Укра-
їнського Війська та підпираєте рідний промисл

**Купуйте тільки українські шапки—вони
дешеві, порядні і гарної форми!** — —

Пам'ятайте, що за долю інвалідів від-
повідає той, хто післав їх колись
до боротьби, — Українська
Нація. Обов'язком цілої
Нації відповідно за-
безпечити
інвалідів!

Хочете організовано вести поміч
українським інвалідам, вступайте
в члени Українського Тов-а
Допомоги Інвалідам
у Л ь в о в і.

Один доляр — шість золотих
річна вкладка.

Адреса:

Українське Товариство
ДОПОМОГИ ІНВАЛІДАМ
у Львові.

для закордону:

UKRAINIAN INVALIDS'
Help Association
Lwów, Potockoho 48.
POLAND.

